

Barbara Krupa
Stanford University Libraries, Stanford, USA
krupa@stanford.edu

Zygmunt Haupt – pisarz, tłumacz, redaktor „Głosu Ameryki”, popularyzator książek i czytelnik

Abstract

Zygmunt Haupt – Writer, Translator, Editor of „Głos Ameryka”, Populariser of Books and Reader

The article presents the broad relationship between Zygmunt Haupt and books, based on source materials from the Zygmunt Haupt Papers collection at Special Collections, Stanford University Library in California. Zygmunt Haupt (1907-1975) was a Polish émigré writer and painter, who was published in the leading Polish émigré publications, such as „Culture” in Paris, „Wiadomości” in London, and „Tematy” in New York. He was a recipient of the Culture Award in 1962 and the Kościelski Foundation Award in 1971, but was not published in Poland during his lifetime. The author presents Z. Haupt as an author; a translator; a promoter of books not available to Polish readers at that time, on the waves of the Voice of America and the US Information Agency; and finally, a reader. By keeping contact with leading figures of the Polish émigré - Jerzy Giedroyc and the team of the Literary Institute in Paris, Mieczysław Grydzewski, Zygmunt Hładki and Zdzisław Ruszkowski in London, Paweł Mayewski, Józef Wittlin and Aleksander Janta-Połczyński in New York - he had the opportunity to exchange information about books published in the USA and Poland, as well as their readings. His extensive correspondence with booksellers in Poland, Great Britain, France, Switzerland, and the USA showcases his reading interests, as well as a rich collection of index cards with the titles he read, owned or ordered from booksellers abroad and in the USA.

Key words: Polish literature – émigré – Polish newspapers – émigré – 20th century – Zygmunt Haupt.

Słowa kluczowe: Polska literatura emigracyjna – Polska prasa emigracyjna – XX w. – Zygmunt Haupt.

Bohaterem tego artykułu jest Zygmunt Haupt (1907-1975), pisarz niedoceniony, mimo nagród paryskiej „Kultury” i genewskiej Fundacji im. Kościelskich oraz nieobecny w powojennej Polsce i niecieszący się łaską wydawnictw polskich, aż do czasów współczesnych. Jego działalność jako popularyzatora kultury i literatury polskiej wśród społeczności amerykańskiej oraz literatury i kultury amerykańskiej wśród polskich odbiorców w latach 1949-1960 jest w dalszym ciągu nieznana i nieopisana. Jako twórca skryptów audycji radiowych „Głosu Ameryki” („Voice of America”) i Amerykańskiej Agencji Informacyjnej (United States Information Agency, USIA) Z. Haupt miał okazję prezentować polskim słuchaczom książki w owych czasach zapomniane lub niedostępne czy niektóre przetłumaczone na język polski. Czytelnikom w Stanach Zjednoczonych przedstawiał te, które sam przetłumaczył. Upowszechniał informacje o polskiej kulturze i nauce, a na łamach pism literackich o niewysokim nakładzie, tzw. *little magazines*, publikował swoje utwory we własnym przekładzie. Jego czytanie i świadectwa zainteresowań czytelniczych, poparte informacjami z rynku księgarskiego i wydawniczego, stanowią znakomity materiał dla badaczy powojennego okresu emigracyjnego.

Fot. 1. Z. Haupt zaczytany w książce wypożyczonej z Biblioteki Francuskiej, South Kensington, Londyn, październik 1946 r. Źródło: Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M0356, Zygmunt Haupt Papers [dalej ZHP], [stan z lutego 2017 r.], box 3, folder 1

Archiwum Zygmunta Haupta

Całość została ostatecznie opracowana w 2009 r. przez autorkę tego artykułu i opisana krótko w czasopiśmie „Slavic & East European Information Resources”¹.

¹ B. Krupa, *Papers of Zygmunt Haupt, Polish Émigré Writer Available at Stanford University Libraries*, „Slavic & East European Information Resources” 2009, 10, no. 4, s. 322-325.

Większość z zamieszczonych w artykule informacji i cytatów pochodzi z powyższego archiwum, podobnie jak wszystkie ilustracje.

Zygmunt Haupt – krótkie omówienie twórczości

Z. Haupt jest wysoko cenionym, ale nadal słabo znanym polskim pisarzem emigracyjnym. Jego opowiadania, charakteryzujące się oryginalnym, bogatym językiem, tworzą kolorowy obraz ziemi rodzinnej, czyli Galicji Wschodniej, oraz wydarzeń II wojny światowej.

Nie są to utwory typowo epickie, ponieważ prezentacja świata zewnętrznego jest podporządkowana rozmyśleniom nad problemami uniwersalnymi. Nie opis rzeczywistości minionej, lecz autoanaliza, rozważania natury prawdy, istoty sztuki, miejsca człowieka w przyrodzie i w kulturze oraz namysł nad jej indywidualnymi uwarunkowaniami poznania – to zagadnienia w twórczości pisarza najistotniejsze. Refleksja nad nimi prowadzona jest jednak w sposób literacki, a więc niesystematyczny i subiektywny, niekiedy wręcz liryczny. Haupt posługuje się narracją pierwszoosobową, wspomnieniową, jednoznacznie autobiograficzną, ale rezultatów sięgania pamięcią wstecz nie porządkuje chronologicznie, zachowując ich asocjacyjną kolejność².

Twórczość Haupta pojawiała się w głównych polskich pismach emigracyjnych, takich jak „Kultura” (Paryż), „Wiadomości” (Londyn) i „Tematy” (Nowy Jork). W 1962 r. Haupt został laureatem dorocznej nagrody literackiej przyznawanej przez redakcję „Kultury”. Jury składające się z Jerzego Giedroycia, Jerzego Stempowskiego (Pawła Hostowca) i Konstantego Aleksandra Jeleńskiego uhonorowało go nagrodą „za zupełnie niezależny talent, niezwiązany z żadnymi teoriami literackimi, szkołami i manierami”³. Wyjaśniając tę decyzję, J. Stempowski napisał:

Niemożliwe jest znalezienie modelu słowotwórstwa pisarza. Jest wyjątkowe w swoim rodzaju, malowanie obrazów raczej niż opisywanie zdażeń. [...] Haupt unika metafor i aluzji, nie nagina obserwacji do swojego nastroju. Jego twórczość jest tylko w znikomym stopniu stworzona przez wyobraźnię, ponieważ każdy jej fragment był widziany przez pisarza w rzeczywistości. Jest on w stanie zachować w pamięci spis galicyjskiej «rzeczy» – krajobrazu, gospodarstw rolnych, budynków, cerkiew, rynku

² Z. Haupt, *Baskijski diabeł. Opowiadania i reportaże*, zebrał, oprac. i posł. opatrzył A. Madyda, Warszawa 2008, blurb na okładce.

³ Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M0356, Zygmunt Haupt Paper, [stan z lutego 2017 r.], [dalej: ZHP], box 1, folder 5.

w końcu – wydaje się, że nie pominął niczego. [...] Wydaje się, że zna każdy kolor i odcień umaszczenia końskiego⁴.

Kolejnym znaczącym wyróżnieniem była Nagroda Fundacji im. Kościoł-skich, przyznana w Genewie w 1971 r. za całokształt twórczości.

W 1992 r. ukazał się *Pierścień z papieru* w tłumaczeniu francuskim, a 11 lat później – niemieckim. W Polsce natomiast utwory Z. Haupta były publikowane sporadycznie i fragmentarycznie. W 1997 r. nakładem UMCS w Lublinie wydano *Deszcz*, a dwa lata później *Pierścień z papieru* nakładem Wydawnictwa Czarne. Drugi zbiór opowiadań – obejmujący również utwory zawarte w *Pierścieniu z papieru – Baskijski diabeł: opowiadania i reportaże* został opublikowany przez Wydawnictwo Czytelnik w 2007 r.⁵ Dwa lata później Księgarnia Studencka w Toruniu wydała *Z Roksolanii: szkice, opowiadania, recenzje, warianty*⁶. W maju 2016 r. nakładem Wydawnictwa Czarne ukazał się *Baskijski diabeł*⁷. Andrzej Stasiuk w przedmowie do książki napisał:

Splot myśli i rzeczy w prozie Zygmunta Haupta tworzy tkaninę tak gęstą, że władze rozumu stają się bezsilne i w dodatku najzupełniej zbędne. [...] Pyszna pogańskość tego pisarstwa polega na tym, że przepadają w nim różnienia. Wyobrażone i wyrażone splata się w materii języka, który, śmiem twierdzić, nie ma sobie równego w polskiej literaturze XX wieku⁸.

Początki twórczości

W 1935 r. Z. Haupt zaczął najpierw publikować ilustracje do tekstów w krakowskim „Ilustrowanym Kurierze Codziennym”, a potem teksty na łamach „Asa”, ilustrowanego magazynu tygodniowego, również wydawanego w Krakowie. W 1937 r. nawiązał współpracę z „Dziennikiem Polskim”. W ciągu kilkunastu miesięcy opublikował tam 17 opowiadań, reportaży, szkiców i recenzji⁹.

Pod koniec lat 30. XX w. został członkiem lwowskiego oddziału Związku Zawodowego Literatów Polskich¹⁰. Zmobilizowany w 1939 r. wziął

⁴ Tamże.

⁵ Pod red. A. Madydy.

⁶ Opracował, bibliografią i posłowiem opatrzył A. Madyda.

⁷ Wydanie krytyczne pod red. A. Madydy.

⁸ Z. Haupt, *Baskijski diabeł*, wyd. krytyczne pod red. A. Madydy, przedm. opatrzył A. Stasiuk, Wołowiec 2016, s. 5.

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże, s. 103.

udział w wojnie obronnej, a potem przez Węgry i Francję trafił z polskim wojskiem do Wielkiej Brytanii. W tym czasie (1940-1946) czytał wiele literatury angielskiej oraz zajął się pisaniem, publikując opowiadania w gazecie „Dziennik Żołnierza” i teksty w wydawanych w Londynie „Polsce Walczącej” (pod red. Tymona Terleckiego), „Nowej Polsce”, a także „Wiadomościach Polskich Politycznych i Literackich” (pod red. M. Grydzewskiego). Zachowany w archiwum Z. Haupta list z Ministerstwa Informacji i Dokumentacji Rządu RP o ogłoszonym konkursie na opowiadanie, przeznaczone na rynek angielskojęzyczny, potwierdza jego zainteresowania pisarskie proponowaną przez resort tematyką kampanii wrześniowej, życiem Polaków pod okupacją i na emigracji¹¹. W tym czasie opublikował w „Nowej Polsce” swój pierwszy przekład tekstu Arthura Koestlera, zatytułowany *Inteligencja*.

Pisarskie początki nie były łatwe, czego dowodzi list T. Terleckiego z 28 IX 1945 r. doradzającego przekomponowanie utworu dostarczonego mu przez Haupta¹². Utwór został też wysłany do Antoniego Słonimskiego (wówczas redaktora naczelnego miesięcznika „Nowa Polska”), ale w archiwum brak jakiegokolwiek wzmianki o ocenie pisarza. W tym okresie Z. Haupt był aktywnym członkiem PEN Clubu oraz nawiązał kontakty, które przekształciły się w długoletnie przyjaźnie z innymi pisarzami, malarzami czy filozofami polskimi, którzy udali się na emigrację. Potwierdzają to listy zachowane w jego archiwum¹³.

Po zawarciu związku małżeńskiego w 1944 r. z Edith Norris, Amerykanką, pracowniczką Czerwonego Krzyża, narodzinach rok później syna, Arthura, a następnie demobilizacji w 1946 r., Hauptowie zdecydowali się na wyjazd do Nowego Orleanu, z którego pochodziła Edith. Droga wiodła przez Nowy Jork, gdzie Z. Haupt nawiązał znajomość z Janem Lechoniem, wówczas redaktorem „Tygodnika Polskiego”, który wkrótce, w 1947 r. wydrukował utwór pisarza *Polonez na pożegnanie ojczyzny*. Skontaktował się też prawdopodobnie z Marianem Kisterem, współzałożycielem (wspólnie z Melchiorem Wańkowiczem) Towarzystwa Wydawniczego „Rój”. Firma została zlikwidowana przez Niemców w roku 1940, lecz Kister, który przedostał się przez Londyn do Stanów Zjednoczonych Ameryki, reaktywował ją w Nowym Jorku jako Roy Publishers. W swoim czasie było to największe wydawnictwo w Polsce, publikujące do 30 pozycji miesięcznie, nie tylko utwory najwybitniejszych polskich i zagranicznych pisarzy w przekładach, ale i tanie, popularne książki. Wydawnictwo wznowiło

¹¹ ZHP, box 1, folder 5.

¹² Tamże, box 2, folder 12.

¹³ Tamże, box 1, folder 2-6, 8, box 2, folder 1-13.

swoją działalność w Nowym Jorku i przedstawiło czytelnikom amerykańskim więcej polskich pisarzy niż jakiegokolwiek inne w owym czasie. W Stanach zyskało na znaczeniu publikując w 1944 r. wspomnienia Rulki Langer o bombardowaniu i spaleniu Warszawy przez Niemców *Syrenka i Messerschmitt* (*The Mermaid and the Messerschmitt*) oraz jej tłumaczenie książki Zofii Kossak *Bez oręża* (*Blessed Are the Meek*).

W sierpniu 2015 r. Kolekcja Słowiańska Uniwersytetu Stanforda zakupiła Archiwum Roy Publishers z lat 1940-1970, ale nie zostało ono jeszcze skatalogowane¹⁴. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że znajdują się w nim materiały potwierdzające kontakty Z. Haupta z M. Kisterem.

„Wiadomości”

Współpracę z „Wiadomościami Polskimi, Politycznymi i Literackimi”, emigracyjnym tygodnikiem społeczno-kulturalnym wydawanym w latach 1940-1944, najpierw w Paryżu, potem w Londynie, rozpoczął Z. Haupt w 1943 r., zamieszczając w nim swoje opowiadanie *Polowanie świąteczne i Maupassant*, a następnie *Wesele na wsi*, *Gołębie z placu Teodora i Krzemieniec*¹⁵. Niepodległościowe pismo, kierowane najpierw przez Zygmunta Nowakowskiego (właściwie Zygmunta Tempkę), a potem M. Grydzewskiego było antyradzieckie i antykomunistyczne. W latach 1946-1981 wychodziło pod tytułem „Wiadomości”.

Po przyjeździe do Nowego Orleanu w 1947 r. Z. Haupt wrócił do malowania i zaprezentował swoje prace na kilku wystawach. Jednocześnie pisał i publikował w „Wiadomościach” reportaże z Luizjany, m.in. *Luizjanę, Oak Alley and Mississippi, Henry Bush i jego samolot*, cykl *Barbarzyńcy patrzą w krajobraz podbitego kraju*, szkice i opowiadania o tematyce kresowej, wojennej i emigracyjnej, z pobytu we Francji i Wielkiej Brytanii. Spośród wszystkich pism emigracyjnych w „Wiadomościach” pojawiał się najczęściej; zwłaszcza do 1951 r. M. Grydzewski nie szczędził Z. Hauptowi porad dotyczących zmiany stylu i mając zupełnie wolną rękę w zakresie zmian edytorskich, wykorzystywał to bez pardonu, skracając i poprawiając utwory pisarza. Mimo to stosunki między autorem a wydawcą były pełne serdeczności, co potwierdza ich wzajemna korespondencja¹⁶.

¹⁴ Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M2074, accn 2015-050, Roy Publishers Archive; obecnie kolekcja jest niedostępna, w trakcie opracowywania.

¹⁵ ZHP, box 7, folder 4: Spis, sporządzony najprawdopodobniej przez Z. Haupta z tytułami jego utworów i korespondującymi publikacjami w polskich i amerykańskich pismach.

¹⁶ Tamże, box 1, folder 6: Korespondencja, 1948-1972 z M. Grydzewskim i M. Chmielowcem, redaktorami londyńskich „Wiadomości”.

Po wyczerpaniu oszczędności i wobec braku możliwości utrzymania się z publikowania w pismach emigracyjnych, Z. Haupt musiał poważnie zająć się poszukiwaniem pracy, która pozwoliłaby mu zadbać o rodzinę. Pensja żony, pracującej w bibliotece uniwersyteckiej, była niewystarczająca. Swoimi rozterkami dzielił się w liście do innego emigranta, pisarza, tłumacza i poety, autora *Soli ziemi* (1935) i współpracownika Radia Wolna Europa, Józefa Wittlina, przedstawiając swoją nienajlepszą sytuację¹⁷. W tym też czasie zaczął pisać dla „Kultury”, bardziej prestiżowego tytułu. W „Wiadomościach” pojawiał się i w latach 60., jednak rzadziej niż w okresie do 1951 r.

„Kultura”

Pierwszy list przysłany przez J. Giedroycia nosi datę 5 V 1949 r. Z. Haupt był już czytelnikiem pisma, które otrzymywał bezpłatnie. J. Giedroyc prosi w liście o rozpoczęcie płatnej subskrypcji. Kolejny, z datą 6 XI 1949 r. jest już zaproszeniem do przysyłania tekstów¹⁸. Z listu J. Wittlina do Z. Haupta dowiadujemy się, że to on właśnie rekomendował go J. Giedroyciowi. Ponieważ Wittlin wspomina w tym liście, że nastąpiło to późno, należy przypuszczać, że udzielił tej rekomendacji wcześniej niż w listopadzie 1949 r., którą to datę list nosi¹⁹. W tym czasie Haupt był już autorem publikującym od kilku lat w „Wiadomościach” i to prawdopodobnie zwróciło na niego uwagę redaktora „Kultury”. Jedenaście dni później Z. Haupt wysłał J. Giedroyciowi dwa opowiadania, o czym pisze w liście z tą datą²⁰.

Korespondencja z J. Giedroyciem była regularna i ożywiona, czasem redaktor pisał zaledwie kilka zdań, jak np. w liście wyrażającym uznanie wobec *Lutni*, jednego z opowiadań pisarza, zwłaszcza za zachowanie wszystkich, nawet najdrobniejszych szczegółów²¹. Niekiedy listy były bardziej obszernie, tak jak w odpowiedzi na prośbę Z. Haupta o poradę w sprawie przyjęcia lub odrzucenia propozycji napisania tekstu o literackim Lwowie okresu międzywojennego. Sporo listów redaktora „Kultury” dotyczy korekt utworów czy ocen tekstów Haupta, ale niemało zawiera też plany publikacji, które z Hauptem dyskutował, informacji na temat życia w Instytucie Literackim oraz książek wartych lub niewartych przeczytania²².

¹⁷ ZHP, box 2, folder 9.

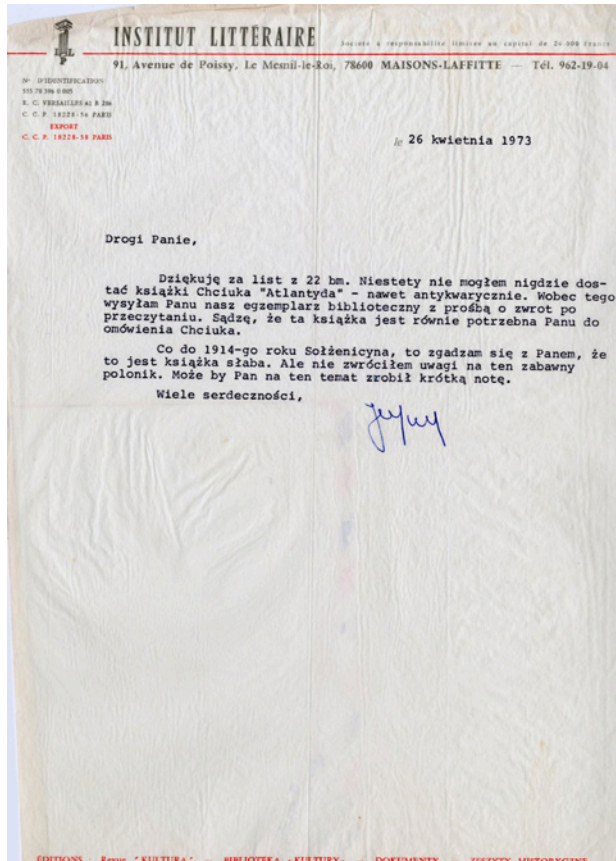
¹⁸ Tamże, box 1, folder 2.

¹⁹ Tamże, box 2, folder 9.

²⁰ Tamże, box 1, folder 2.

²¹ Tamże, box 1, folder 3.

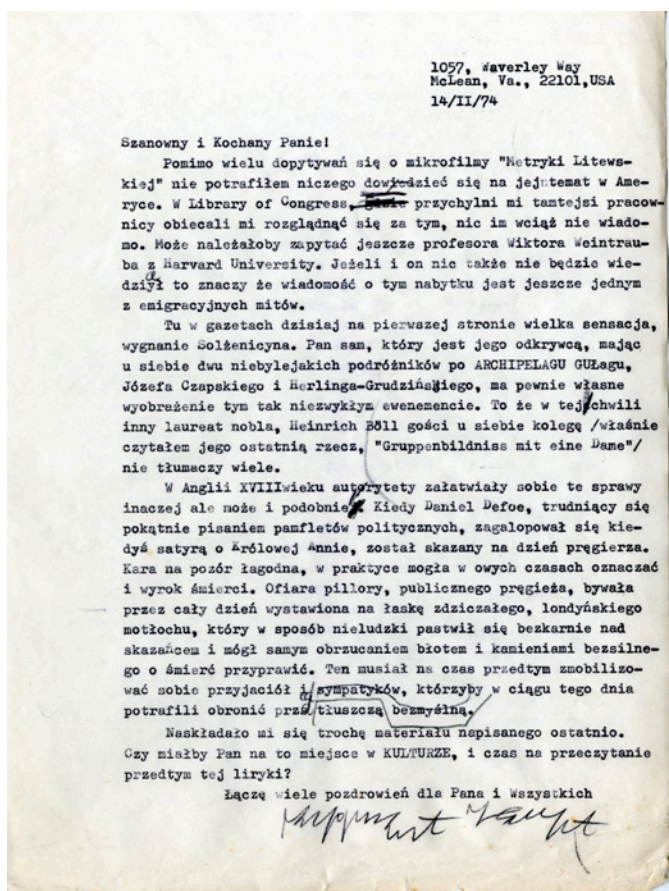
²² Tamże, box 1, folders 3-5.

Fot. 2. List od J. Giedroycia do Z. Haupta dotyczący książek Andrzeja Chciuka, pisarza, poety i dziennikarza emigracyjnego, zamieszkałego w Australii, którego twórczość Haupt omówił w jednym ze swoich krytyczno-literackich esejów. Źródło: Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M0356, ZHP, [stan z lutego 2017 r.], box 1, folder 4. Zdjęcie: Barbara Krupa

Haupt dostarczał do Paryża ciekawe publikacje ze Stanów Zjednoczonych, nowinki oraz dzielił się z redaktorem własnymi przemyśleniami, przede wszystkim związanymi z czytana literaturą. W jednym z ostatnich listów, z 14 II 1974 r., wspomina lekturę dzieła laureata literackiej Nagrody Nobla, Heinricha Bölla – *Portret grupowy z damą* (1971) i odnosi się do wydarzeń politycznych, a mianowicie wygnania Aleksandra Sołżenicyna z ZSRR, pisząc „Pan sam, który jest jego odkrywcą, mając u siebie dwu niebylejakich [sic!] podróżników po ARCHIPELAGU GUŁagu, Józefa Czapskiego i Herlinga-Grudzińskiego, ma pewnie własne wyobrażenie tym [sic!] tak niezwykłym ewenemencie”²³.

²³ Tamże, box 1, folder 5.

Fot. 3. List Z. Haupta do J. Giedroycia o wygnaniu A. Solżenicyna. Źródło: Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M0356, ZHP, [stan z lutego 2017 r.], box 1, folder 3. Zdjęcie: Barbara Krupa

Ciekawa jest korespondencja dotycząca antologii polskich utworów przetłumaczonych na język angielski. Giedroyc był bardzo zainteresowany opinią Z. Haupta na temat wyboru utworów do tej publikacji, ale także informacjami „na zasadzie kumoterstwa” o przyjęciu jej na rynku amerykańskim. Z. Haupt uważał, że w antologii zabrakło utworów M. Hłaski (którego *W dzień śmierci Jego* przetłumaczył, ale nie opublikował drukiem), Bolesława Micińskiego i Teodora Parnickiego. Jak J. Giedroyc wyjaśnił: „Jeśli idzie o *Antologię*, to rzeczywiście szkoda, że nie mogłem zamieścić jakiegoś tekstu Hłaski, ale w tym okresie miał muchy w nosie i nie chciał się zgodzić”²⁴.

²⁴ Tamże, box 1, folder 4.

J. Giedroyc kilkakrotnie prosił Z. Haupta o promocję „Kultury” w Stanach Zjednoczonych. Kiedy J. Czapski przyjechał z odczytami do Stanów i Kanady, Giedroyc zachęcał Z. Haupta do nawiązania z nim osobistego kontaktu i udzielenia mu pomocy lub porady. J. Giedroyc zamierzał wydawać „Kulturę” w Stanach jako kwartalnik i prosił Z. Haupta o informacje o podobnych pismach wychodzących w tym kraju. W archiwum znajduje się list i szkic literacko-krytyczny Z. Haupta o *little magazines*, niewielkich pismach literackich o małym nakładzie, ukazujących się na północnoamerykańskim rynku wydawniczym. Ponieważ list rozpoczyna się zwrotem „Panie Redaktorze”, należy przypuszczać, że pochodzi z początków lat 50., kiedy nie spotkali się jeszcze osobiście²⁵. W listach z lat późniejszych Z. Haupt zwracał się zazwyczaj do Giedroycia „Szanowny i Kochany Panie”.

Korespondencja Haupta z Giedroyciem (oryginały listów Haupta) znajduje się w Archiwum Instytutu Literackiego w Maisons-Laffitte.

W latach 1950-1975 „Kultura” opublikowała ponad 20 reportaży i opowiadań Z. Haupta, m.in. *Szpicę*, *Coup de grâce*, *Czuwanie i stypę*, *Dziewczynkę z nożkami na księżycach*, *Lili Marlene*, *Nietotę* i *Marsyliankę*. J. Giedroyc często ganił pisarza za niestaranną korektę swoich utworów. Nie odnosił się entuzjastycznie do nadsyłanych przez Z. Haupta tłumaczeń z literatury angielskiej i amerykańskiej, zwłaszcza utworów Henry’ego Jamesa, zazwyczaj krytykując przekłady jako zbyt dosłowne i nieuładzone. Opublikował jednak tłumaczenia autorstwa Z. Haupta utworów Jamesa Agee (1958), Wystana Hugh’a Audena (1961) oraz Roberta Frosta (1963). W 1963 r. Instytut Literacki wydał *Pierścień z papieru* Z. Haupta, a już pośmiertnie, w 1989 r. *Szpicę: opowiadania, warianty, szkice* w opracowaniu Renaty Górczyńskiej. Rok później „Kultura” wydrukowała po raz pierwszy opowiadanie *Cyrk. Pierwszy dzień wojny*²⁶.

Współpraca z polskimi wydawnictwami w Nowym Jorku

W 1958 r. Z. Haupt opublikował dwa opowiadania *Zamierzchłe echa* i *Entropia zbliża się do zera* w krótko wydawanym nowojorskim dzienniku „Nowy Świat”. W 1962 r. podjął współpracę z Pawłem Mayewskim, redaktorem nowojorskich „Tematów”. Był to kwartalnik środowisk emigracji polskiej w Stanach Zjednoczonych, ukazujący się w latach 1962-1969. Pismo realizowało m.in. oryginalny program popularyzacji kultury amerykańskiej i anglosaskiej wśród Polonii, głównie publikując przekłady utworów lite-

²⁵ ZHP, box 1, folder 3.

²⁶ K. Rutkowski, *W stronę Haupta*, „Teksty Drugie. Teoria literatury, krytyka, interpretacja” 1991, nr 1-2, s. 116.

rackich oraz dokumentowało polsko-amerykańską współpracę i kontakty w dziedzinie kultury. Z. Haupt ogłaszał na łamach „Tematów” przekłady utworów R. Frosta i Roberta Lowella. Współpraca nie trwała długo i nie była intensywna. W 1969 r. periodyk wydrukował opowiadanie pisarza *To ja sam jestem Emmą Bovary*. W archiwum zachowały się listy autorstwa Jana Kempki, sekretarza redakcji „Tematów”, w których skarży się, że Z. Haupt zaniedbuje współpracę z pismem²⁷. Przyczyną tego były prawdopodobnie intensywne prace nad publikacjami w „Kulturze”. Z listów Giedroycia wynika, że związek Z. Haupta z „Tematami” był nie w smak redaktorowi paryskiego pisma, ponieważ mógł skutkować mniejszą liczbą publikacji w „Kulturze”²⁸. Tym bardziej, że Z. Haupt szczególnie płodnym twórcą nie był, przepisując i przekomponowując nieustannie swoje utwory, niepewny ich ostatecznego kształtu.

W latach 1962-1967 pisał też do miesięcznika „Ameryka”, wydawnictwa rządowego Stanów Zjednoczonych przeznaczonego na rynek polski. Pismo miało za zadanie przybliżenie Polakom amerykańskiej problematyki społecznej, kulturalnej i naukowej, łącznie z życiem Polonii amerykańskiej. Publikował tam reportaże i szkice, m.in. ze zjazdu naukowców polskiego pochodzenia w Nowym Jorku, o Janie Paderewskim czy Fundacji Kościuszkowskiej²⁹ oraz o wydanym przez nią słowniku polsko-angielskim i angielsko-polskim³⁰.

Kontakty z innymi wydawnictwami w Stanach Zjednoczonych

Z. Haupt próbował sił na amerykańskim rynku wydawniczym krótko po przyjeździe do Nowego Orleanu – bezskutecznie. Opisał swoje zmagania z językiem angielskim – pierwsze zetknięcie z nim na Wyspach Brytyjskich, potem życie i pracę w początkowych latach emigracji w Stanach, kolejne kursy językowe i poznawanie trendów literackich, aż do powrotu do pisania w 1947 r. Odpowiedzi z magazynów literackich nie dawały jednak wiele nadziei, ale po kilku latach jego utwory spotkały się z uznaniem, co dodało mu odwagi. W jednym ze swoich tekstów zachowanych w archiwum pisze o trudnych początkach i szlifowaniu języka³¹.

²⁷ ZHP, box 1, folder 8.

²⁸ Tamże, box 1, folder 4.

²⁹ Tamże, box 3, folder 16.

³⁰ K. Bulas, L.L. Thomas, F.J. Whitfield, *The Kosciuszko Foundation Dictionary English-Polish and Polish-English*, New York 1960-1962.

³¹ ZHP, box 9, folder 1.

Pierwsze kroki skierował Haupt do pisma „Accent” (1940-1960), wychodzącego na Uniwersytecie Illinois w Urbana, które wydrukowało w 1949 r. jego opowiadanie *Wanda*. „Accent” oferował czytelnikom eklektyczny wybór poezji, literatury i krytyki, publikowanej przez wiodących pisarzy amerykańskich tego okresu, takich jak np. Wallace Stevens czy nowych, takich jak Sylvia Plath czy Flannery O’Connor. Następnym sukcesem Z. Haupta było ukazanie się w tym samym roku przekładu *Pokera w Gorganach* w „The Nassau Litterary Review”, w jednym z najstarszych studenckich magazynów literackich w Stanach i najstarszej studenckiej publikacji Uniwersytetu Princeton, gdzie karierę zaczynał m.in. Francis Scott Fitzgerald. W 1950 r. magazyn „Furioso” (1938-1951), jedno z najsłynniejszych pism literackich, wydawanych przez Uniwersytet Yale, opublikował przekład *Czuwanie i stypę* Z. Haupta. W tym samym roku *Pięć lat dzieciństwa* pojawiło się w „The Chicago Review”, założonym w 1946 r. magazynie publikującym współczesną poezję, prozę i prace krytyczno-literackie. W 1954 r. Z. Haupt opublikował przekład *W Paryżu i w Arkadii*, a rok później *Tierra del Fuego* i *Madrygał dla Anusi* w „The Paris Review”, kwartalniku drukującym współczesną prozę i poezję w języku angielskim w Paryżu. Pismo założone w 1935 r. publikowało w ciągu pierwszych lat swojego istnienia m.in. Jacka Kerouaca, Philipa Rotha, Samuela Becketta i Nadine Gordimer.

Wysłane wcześniej (w 1949 r.) utwory Z. Haupta do „New Directions”, wydawnictwa istniejącego od 1936 r. i publikującego poezję, eksperymentalną literaturę, stojące na wysokim poziomie tłumaczenia z innych języków, ale również klasyków literatury, nie doczekały się wówczas zamieszczenia na łamach pisma, które wydawało m.in. Ezrę Pounda, Tennessee Williamsa, Henry’ego Millera i innych. Redaktorzy zalecali pisarzowi znalezienie kogoś, kto teksty poprawi. Słynny wydawca „New Directions” Charles Laughlin dzielił się z autorem krytycznymi uwagami przez kilka lat, zalecając gramatyczne poprawki i przeróbki. Niemniej jednak, w liście z 26 XI 1956 r. zauważył, że *Dziewczynka z nóżkami na książkach* jest napisana w świeżym i oryginalnym stylu³². Opowiadanie zostało ostatecznie wydrukowane na łamach pisma w 1957 r.

Jednym z powodów, dla których znalezienie wydawcy w Stanach nie było proste, była tematyka pisarstwa Haupta. Jeden z jego korespondentów, agent literacki Jacques Chambrun, w liście z 12 X 1948 r. zauważył, że tekst proponowany przez niego będzie trudno sprzedać w tym kraju, ponieważ miejsce akcji jest obce i nieznane amerykańskiej publiczności³³.

³² ZHP, box 1, folder 1.

³³ Tamże.

Kontakty z wydawnictwami w kraju

Tłumaczenia przez Z. Haupta autorów amerykańskich nie spotkały się z gorącym przyjęciem krajowych edytorów. Przyczyny tego były prawdopodobnie dwojakie. W liście do pisarza Wiktor Weintraub, emigracyjny historyk literatury, kierownik katedry polonistyki na Uniwersytecie Harvarda, wymienił jedną z nich. Otóż wydawnictwa otrzymały okólnik rządowy, aby unikać drukowania pisarzy emigracyjnych³⁴. W dodatku Haupt był długoletnim pracownikiem amerykańskich rozgłośni informacyjnych. Haupt prawdopodobnie nie znał uchwały Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie z 1956 r. zakazującej pisarzom emigracyjnym kontaktów z PRL i nie należał do tej organizacji. Innym powodem mogła być jakość tłumaczenia. W archiwum zachował się list Ireny Szymańskiej z 14 X 1959 r., zastępcy redaktora naczelnego Wydawnictwa Czytelnik, w którym odmawia przyjęcia do druku tłumaczenia Z. Haupta *The Turn of the Screw* H. Jamesa z powodu zbyt wielu obszernych poprawek, których tłumaczenie wymaga. I. Szymańska pisze, że chociaż tłumaczenie nie jest pozbawione walorów, to jednak koncepcja przekładu nie jest zgodna z wymaganiami wydawnictwa, widać w niej wyraźnie wpływ języka angielskiego i występują pewne nieporozumienia w odczytaniu tekstu oryginalnego³⁵.

Haupt w machinie propagandy

W latach 1951-1960 Z. Haupt był autorem skryptów audycji „Głosu Ameryki” i Amerykańskiej Agencji Informacyjnej. „Głos Ameryki”. Ta rządowa rozgłośnia Stanów Zjednoczonych, działająca od 1942 r., nadal nadaje programy dla zagranicy po angielsku i w kilkunastu innych językach, do 2004 r. również w języku polskim. Agencja Informacyjna Stanów Zjednoczonych, założona przez prezydenta Dwighta Eisenhowera, istniała od 1953 do 1999 r. i jej zadaniem była tzw. społeczna dyplomacja, promująca rząd amerykański wśród zagranicznych odbiorców.

Skrypty Z. Haupta mogą być interesujące zwłaszcza dla badaczy okresu zimnej wojny, ponieważ poza informacjami politycznymi w audycjach polskiej redakcji pokazywano różne aspekty życia na Zachodzie, nieznanne w peerelowskiej rzeczywistości. Zajmują przeciętnie od trzech do ośmiu stron, w zależności od prezentowanego materiału. Niektóre mają charakter omówień i sprawozdań, inne są słuchowiskami (zwłaszcza od lutego 1952),

³⁴ Tamże, box 2, folder 12.

³⁵ Tamże, box 1, folder 10.

wręcz małymi formami dramatycznymi, rozpisany na kilka głosów, z wkomponowanymi efektami dźwiękowymi, czasem fragmentami literackimi. Wiele dotyczy aktualnych wydarzeń politycznych, takich jak wystąpienie o azyl profesora Marka Korowicza, który w 1953 r. wyjechał do Nowego Jorku w ramach delegacji dyplomatycznej PRL na Zgromadzenie Ogólne ONZ czy ucieczki rok później na Zachód kompozytora Andrzeja Panufnika, laureata I Konkursu Chopinowskiego w 1949 r., który za swoje innowacje muzyczne został później uznany w Polsce Ludowej za twórcę szkodliwego³⁶.

W spuściznie Z. Haupta zachowało się wiele omówień i przeglądów wydarzeń historycznych i współczesnych, kończących się sloganem: „Młodzież polska nie wierzy temu, co zmuszeni są mówić jej nauczyciele – Młodzież polska myśli sama za siebie”³⁷. Są to jedne z najbardziej tendencyjnych tekstów, pisanych na wzór propagandy komunistycznej.

Haupt – popularyzator polskiej i amerykańskiej literatury, nauki i kultury

Duża część materiałów USIA zawiera skrypty audycji rocznicowych, promujących polską kulturę, omówienia osiągnięć wielkich Polaków, jak np. Adama Mickiewicza (przygotowania do obchodów w Stanach 100-lecia śmierci wieszczą, audycja z 17 XI 1955 r.), Stefana Żeromskiego, Karola Szymanowskiego, Grzegorza Fitelberga, Marii Curie-Skłodowskiej, Henryka Arctowskiego, Mikołaja Kopernika oraz Polaków zasłużonych dla Ameryki: Kazimierza Pułaskiego, Tadeusza Kościuszki.

W reportażach z serii „Polonia Amerykańska Przemawia do Polski” przedstawia życie polonijne w Stanach, utrzymywanie polskiej tradycji, nauczanie języka w przykościelnych szkołach, promocję polskich tańców narodowych wśród dzieci i młodzieży. Jedną z bohaterek takiej rozmowy jest Władysława Podkomorska, delegatka na 32. Sejm Związku Narodowego Polskiego z Milwaukee, Wisconsin, zajmująca się organizacją życia Polonii od 25 lat³⁸. Zagadnienia polskiej kultury omawiane były w każdy czwartek. W ramach aktualności Z. Haupt przygotowywał cotygodniowe recenzje z polskich pism literackich i kulturalnych ukazujących się na Zachodzie, takich jak „Kultura” czy „Wiadomości”. Jedną z nich, z 30 VI 1955 r., zawiera omówienie artykułu Marii Danielewiczowej z „Wiadomości” o zainteresowaniach polskich czytelników w Anglii, w którym pisała m.in.

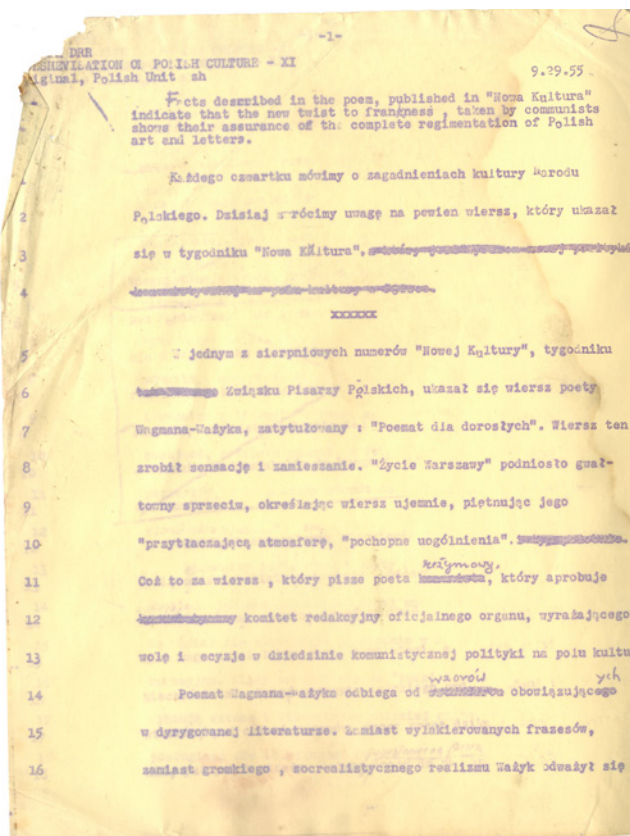
³⁶ Tamże, box 14, folder 4.

³⁷ Tamże, box 12, folder 4.

³⁸ Tamże, boxes 13-15.

że w bibliotece trzeba było ograniczyć liczbę wypożyczanych książek ze względu na popyt³⁹. Chodzi tu o Polish University College Library w Londynie, od 1953 r. The Polish Library (Biblioteka Polska).

Z. Haupt propagował utwory literackie zakazane lub potępiane wówczas w Polsce, np. Eugeniusza Małaczewskiego (1895-1922), prozaika, poety i dramaturga, uczestnika I wojny światowej, potem polsko-radzieckiej, czytając wyjątki z jego opowiadań *Koń na wzgórzu*⁴⁰ (1921, pięć wydań przed II wojną światową)⁴¹. Nie pozostawał obojętny wobec powojennej literatury krajowej – w jednej z audycji omawiał *Poemat dla dorosłych* Adama Ważyka.

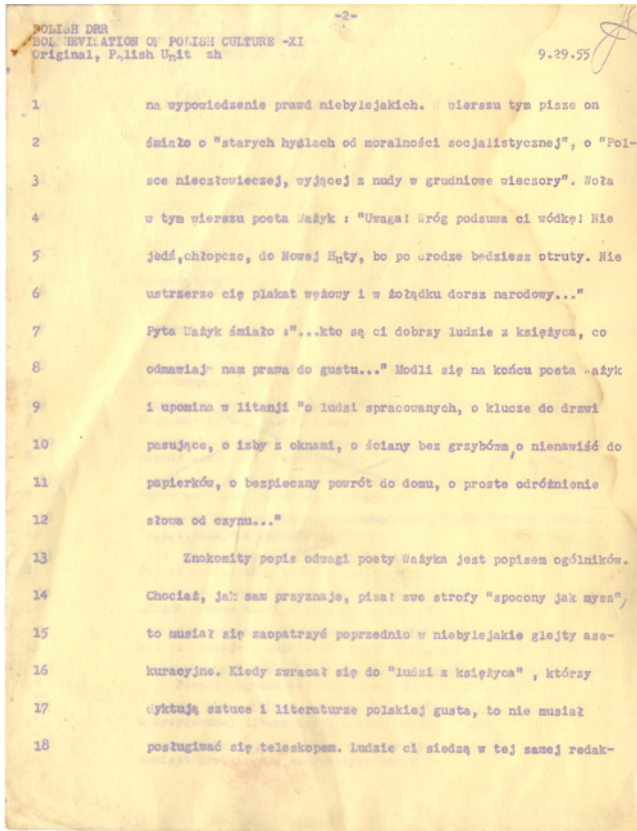

Fot. 4. Skrypt audycji w „Głosie Ameryki” o odbiorze *Poematu dla dorosłych* A. Ważyka. Źródło: Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M0356, ZHP, [stan z lutego 2017 r.], box 15, folder 1. Zdjęcie: Barbara Krupa

³⁹ Tamże, box 14, folder 1.

⁴⁰ Tamże, folder 2.

⁴¹ W PRL wydana dopiero w 1986 r. przez podziemną warszawską Oficynę Wydawniczą Pokolenie, pt. *Koń na wzgórzu. Opowiadania. Cz. 1*. Część druga nie ukazała się.

Fot. 5. Skrypt audycji w „Głosie Ameryki” o odbiorze *Poematu dla dorosłych* A. Ważyka. Źródło: Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M0356, ZHP, [stan z lutego 2017 r.], box 15, folder 1. Zdjęcie: Barbara Krupa

W archiwum Z. Haupta znajduje się również zespół materiałów zatytułowanych *Co Ameryka czyta*, przedstawiających polskiemu słuchaczowi literaturę amerykańską. Na przykład w audycji z 4 X 1956 r. omówił najnowszą powieść Pearl Buck⁴², laureatki Nagrody Nobla, w wielu innych – twórczość H. Jamesa i R. Frosta. Kiedy w Warszawie, w 1956 r., wystawiano operę ludową George’a Gershwina *Porgy and Bess*, Z. Haupt przygotował audycję na ten temat⁴³.

Zainteresowania czytelnicze Z. Haupta

Źródła informacji na ten temat są różnorokie. Jednym z nich są odpowiedzi na ankiety wysyłane przez wydawnictwa, które publikowały utwory Z. Haupta oraz Instytutu Badań Literackich. Zachowały się ich oryginały

⁴² P. Buck, *Imperial Woman (Cesarzowa)*, 1956.

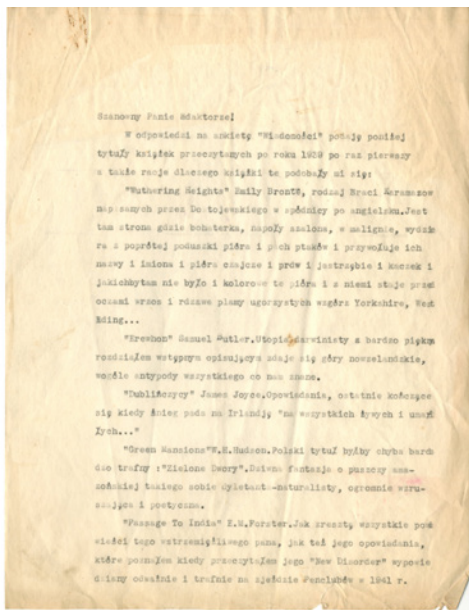
⁴³ ZHP, box 15, folder 4.

baźdź kopie. W odpowiedzi na ankietę „Wiadomości” autor zamieścił listę książek przeczytanych po 1939 r. List nie jest datowany, ale autor pisze, że przed jego wysłaniem przeczytał nową powieść Thorntona Wildera opublikowaną w 1948 r., którą określa jako powieść-zdarzenie, czyli list powinien pochodzić nie później niż z 1950 r.⁴⁴

Większość z wymienionych na liście tytułów jest opatrzona krótką charakterystyką przygotowaną przez Z. Haupta. Przeważają utwory pisarzy angielskich, opatrzone jego komentarzami, zachowanymi w oryginalnej piśmowni, np. *Wuthering Heights* (1847) Emily Brontë:

rodzaj Braci Karamazow napisanych przez Dostojewskiego w spółnicy po angielsku. Jest tam strona gdzie bohaterka, napoły [sic!] szalona, w malignie, wydziera z poprótej poduszki pióra i puch ptaków i przywołuje ich nazwy i imiona i pióra czajcze i prdw [sic!] i jastrzębie i kaczek i jakichbytam [sic!] nie było i kolorowe te pióra i z niemi przed oczami wrzos i rdzawe plamy ugorzystych wzgórz Yorkshire, West Rding [sic!]⁴⁵

oraz *Erewhon* (1872) Samuela Butlera, *Dublińczycy* (1914) Jamesa Joyce’a, *Green Mansions: a Romance of the Tropical Forest* (1904) Williama Henry’ego Hudsona („Dziwna fantazja o puszczy amazońskiej takiego sobie dyletanta-naturalisty, ogromnie wzruszająca i poetyczna”), Edwarda Morgana Forstera *Passage to India* (1924). Z. Haupt wymienia również dramat historyczny Lwa Tołstoja *Hadzi Murat* (1912), Tomasza Manna *Lotta w Weimarze* („o Goethem pełne okrucieństwa opowiadanie sympatyka”), Ignazia Silone *Chleb i wino* (1936) – omawia później tę powieść w jednej z audycji w „Głosie Ameryki”, przybliżając polskiemu słu-

Fot. 6. Fragment listu – odpowiedzi Z. Haupta na ankietę czytelniczą „Wiadomości”. Źródło: Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M0356, ZHP, [stan z lutego 2017 r.], box 1, folder 6. Zdjęcie: Barbara Krupa

⁴⁴ Tamże, box 1, folder 6.

⁴⁵ Tamże.

chaczowi książkę wówczas niedostępną na krajowym rynku księgarskim. Na liście nie zabrakło polskich tytułów: *Wierszy wybranych i pierwszej bitwy* (1946), pośmiertnego wydania⁴⁶ utworów Jerzego Paczkowskiego, poety i satyryka, żołnierza i wydawcy, *Nurtu* (1934) Wacława Berenta oraz *Wakacji moich dzieci* (1925) i *Aciaków z 1-ej A* (1932) Juliusza Kadena Bandrowskiego⁴⁷.

Wymieniając informacje z przyjaciółmi na temat przeczytanych książek, Z. Haupt otrzymywał wiadomości o tytułach wartych poznania. Niektóre pochodziły od Zygmunta Hładkiego, z którym korespondował z przerwami ale przez lat bez mała trzydzieści. Z. Hładki był polskim dyplomatą z okresu przedwojennego i filozofem, a po wojnie pozostał na emigracji w Wielkiej Brytanii. Podobnie jak Haupt musiał parać się „coraz bardziej nużącym i nudzącym kieratem pracy zarobkowej”, a filozofią zajmować się „po godzinach”. W jednym z listów Z. Hładki zachęcił Haupta do przeczytania *The Wall* (1950) Johna Herseya, praktyka „nowego dziennikarstwa”, czyli stosowania literackich technik w reportażach i esejach w celu nadania im waloru ekspresjonistycznego. W liście tym, datowanym 19 VII 1950 r., Z. Hładki wymienia także książkę *Passage to India*, o której pisano powyżej. Pozwala to domniemywać, że przyjaciele zachęcali się wzajemnie do czytania interesujących lektur. W innym z listów, z 20 V 1949 r., Z. Hładki prosi o sygnalizowanie nowości wydawniczych ukazujących się w Stanach i w Ameryce Południowej z zakresu filozofii ścisłej, politycznej, socjalnej oraz filozofii wiedzy biologicznej. Co prawda Z. Hładki zastrzegł, że przyjaciel nie musi tych książek „ani przeglądać, ani broń Boże czytać”⁴⁸, nie mniej jednak zadanie to wymagało śledzenia oferty wydawniczej i Z. Haupt wywiązywał się z niego, co wynika z kolejnych listów Hładkiego. Dowodzi tego na przykład list do Z. Haupta z 5 VI 1970 r., w którym czytamy: „Wybacz, że dopiero teraz piszę, żeby Ci serdecznie podziękować za Twój list marcowy, w którym dałeś mi tak sumienną, tak obszerną i tak interesującą odpowiedź na mój kwestjonariusz”⁴⁹.

Innym źródłem są informacje rodzinne. W jednym z listów do Aleksandra Madydy, zasłużonego badacza twórczości Z. Haupta, syn pisarza, Arthur potwierdził, że w czasie wojny podczas pobytu w Edynburgu ojciec, wskutek braku aktywności wojskowej, kupował wiele książek i poznawał literaturę angielską⁵⁰. Podobnie listy do siostry, Zofii Doroszyny, pełne są przemyśleń po lekturach książek. W odpowiedzi Zofia przesyłała informacje o wydarzeniach artystycznych w Warszawie⁵¹.

⁴⁶ Ze wstępem Jana Lechonia, przedmową Ireny Gałęzowskiej i rysunkiem Feliksa Topolskiego.

⁴⁷ ZHP, box 1, folder 6.

⁴⁸ Tamże, box 1, folder 3.

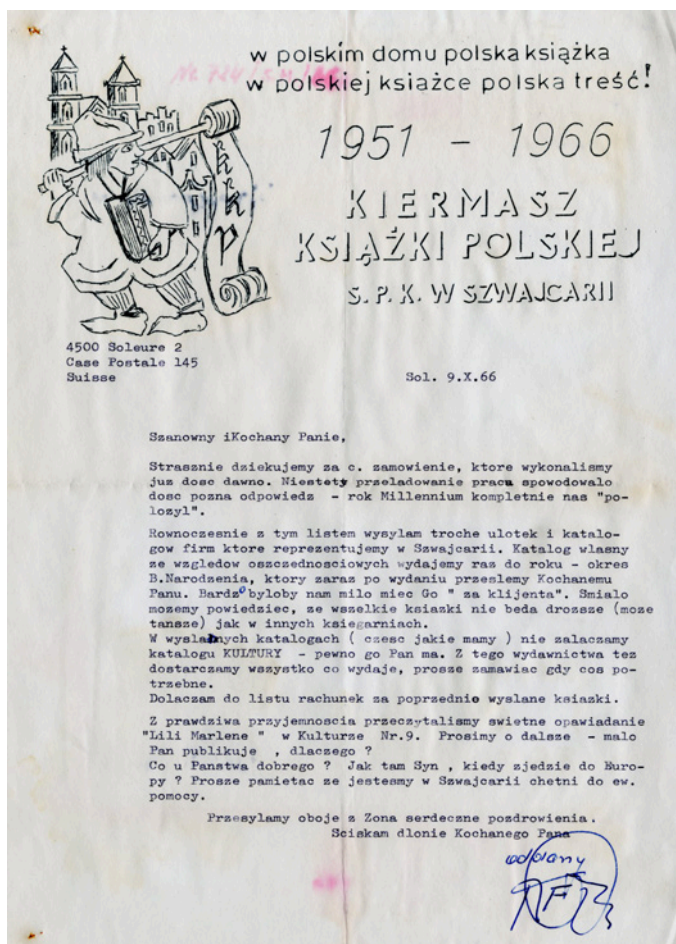
⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ A. Madyda, *Haupt: monografia*, Toruń 2012, s. 103.

⁵¹ ZHP, box 1, folder 12.

Korespondencja z księgarzami

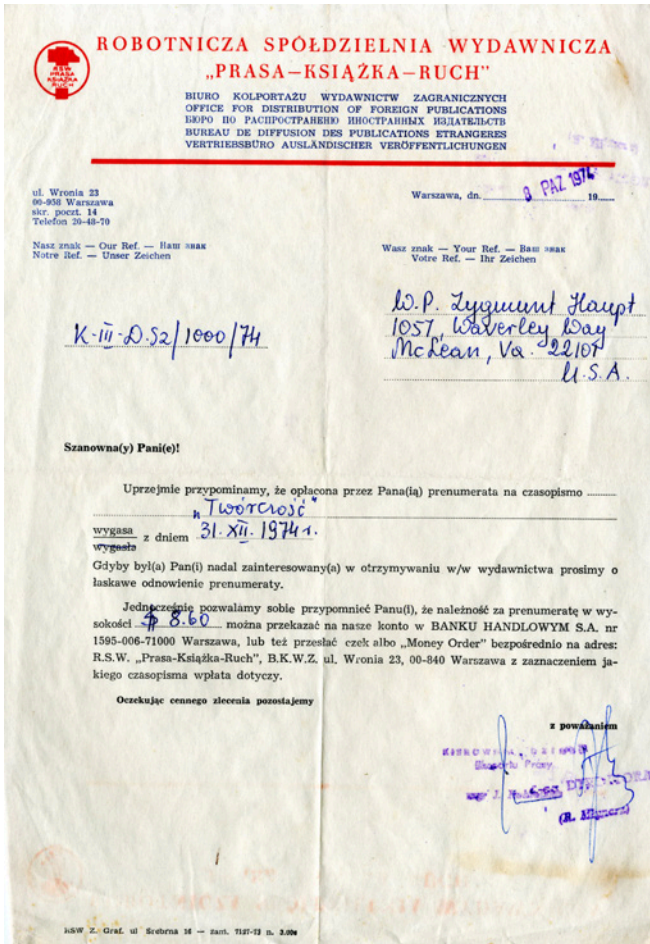
Źródła tego rodzaju dostarczają więcej informacji na temat zainteresowań czytelniczych i zwyczajów Z. Haupta. Zamawiał nowe książki i wydania antykwaryczne oraz czasopisma nie tylko w Stanach Zjednoczonych, ale i w Wielkiej Brytanii, Francji, Szwajcarii oraz w Polsce. Kupował w Nowym Jorku, w Księgarni Polskiej w Paryżu, w Waszyngtonie – u Aleksandra Hertza, w firmach: W.S. Heinman, World Affairs Bookshop, Vistula Press Limited, ORBIS w Londynie, Polish Book Importing Co. oraz u Kurta Gauglera w Szwajcarii⁵².

Fot. 7. List z Kiermaszu Książki Polskiej, jednej z księgarń szwajcarskich, w której Z. Haupt zamawiał książki do swojej biblioteki. Źródło: Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M0356, ZHP, [stan z lutego 2017 r.], box 2, folder 14. Zdjęcie: Barbara Krupa

⁵² Tamże, box 2, folder 14.

W krajowym RSW „Prasa-Książka-Ruch” prenumerował „Twórczość” i „Pamiętnik Literacki”⁵³.

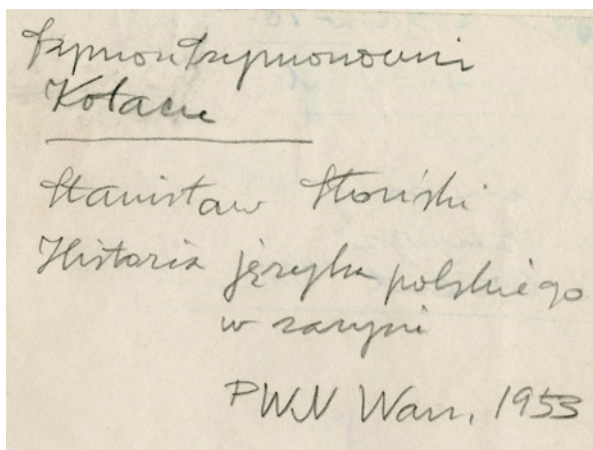

Fot. 8. Przypomnienie o odnowieniu prenumeraty „Twórczości” wysłane przez Robotniczą Spółdzielnię Wydawniczą „Prasa-Książka-Ruch”. Źródło: Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M0356, ZHP, [stan z lutego 2017 r.], box 2, folder 15. Zdjęcie: Barbara Krupa

Spuścizna Z. Haupta zawiera pokaźny zestaw kart indeksowych z książkami, które zamawiał, chciał przeczytać lub które wywarły na nim wrażenie⁵⁴. Kupował głównie publikacje z dziedziny historii Polski i powszechnej, historii literatury, np. *Dzieje literatury polskiej* Juliana Krzyżanowskiego (Ossolineum 1966), literatury pięknej, malarstwa (np. *Perspektywa malarstwa* Kazimierza Bartla), a także słowniki. W kolekcji znajdują się również ulotki i katalogi firm księgarskich.

⁵³ Tamże, folder 15.

⁵⁴ Tamże, folder 14.

Fot. 9. Jedna z kart indeksowych przygotowanych przez Z. Haupta. W archiwum znajdują się trzy pełne teczki tego typu informacji. Źródło: Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M0356, ZHP, [stan z lutego 2017 r.], box 2, folder 15. Zdjęcie: Barbara Krupa

Zakończenie

Z zachowanych materiałów źródłowych wynika, że Z. Haupt nie tylko był utalentowanym pisarzem, tłumaczem, ale i popularyzatorem książek zapomnianych lub nieznanymi polskiemu, zwłaszcza krajowemu, czytelnikowi. Narzędziami, które doskonale do tego wykorzystał były „Głos Ameryki” i Agencja Informacyjna Stanów Zjednoczonych. Należy przy tym pamiętać, że chociaż nie mógł uniknąć w owych czasach oddziaływania propagandowego, antykomunistycznego, którym posługiwał się nad wyraz zręcznie, znalazł sposób, aby słuchaczom w Polsce opowiedzieć o książkach, dla ogółu społeczeństwa niedostępnych.

Jego wręcz bibliotekarska dokumentacja – w postaci zbioru kart indeksowych przeczytanych, czy będących na liście do przeczytania książek – jest nadal nieodkrytym źródłem do wykorzystania przez badaczy czytelnictwa emigracyjnego. Dlatego warto byłoby poświęcić tej kartotece odrębny artykuł. Świetnie ten materiał uzupełniają przeglądy prasy emigracyjnej autorstwa Z. Haupta, w których gości tematyka książki i czytelnictwa. Kontakty pisarza z rynkiem księgarskim, nie tylko w Stanach Zjednoczonych, ale też w Polsce i Europie są imponujące. Katalogi i informacje przechowywane w spuściźnie mogą służyć jako materiał badawczy ówczesnego rynku wydawniczego. Ta część archiwum Z. Haupta jest ściśle związana ze zbiorami Kolekcji Słowiańskiej i Wschodnioeuropejskiej Uniwersytetu Stanforda, która zgromadziła kolekcję katalogów firm księgarskich z Europy Zachodniej, w latach 1980-2006 oferujących publikacje wschodnioeuropejskie na sprzedaż w Europie Zachodniej i Stanach. Jednym z najbardziej do niedawna znaczących domów księ-

garskich była firma znana jako Szwede Slavic Bookstore (zamknięta w 2010 r.), oferująca w latach 1963-1979 realizację zamówień książkowych najpierw drogą pocztową, a następnie prowadząca swoją działalność w Palo Alto, później Redwood City (obie miejscowości znajdują się w pobliżu Uniwersytetu Stanforda)⁵⁵. Katalogi z archiwum Z. Haupta z ofertami książek z Europy Zachodniej, Stanów i Polski są znakomitym uzupełnieniem tej kolekcji.

Bibliografia

Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M0356, Zygmunt Haupt Papers, [stan z lutego 2017 r.].

Bulas K., Thomas L.L., Whitfield F.J., *The Kosciuszko Foundation Dictionary English-Polish and Polish-English*, New York 1960-1962.

Haupt Z., *Baskijski diabeł*, wyd. krytyczne pod red. A. Madydy, przedm. opatrzył A. Stasiuk, Wołowiec 2016.

Haupt Z., *Baskijski diabeł. Opowiadania i reportaże*, zebrał, oprac. i posł. opatrzył A. Madyda, Warszawa 2008.

Krupa B., *Papers of Zygmunt Haupt, Polish Émigré Writer, Available at Stanford University Libraries*, „Slavic & East European Information Resources” 2009, 10, no. 4, s. 322-325.

Madyda A., *Haupt: monografia*, Toruń 2012.

Rutkowski R., *W stronę Haupta*, „Teksty Drugie. Teoria literatury, krytyka, interpretacja” 1991, nr 1-2, s. 109-125.

Zalewski W., *Epitah for Szwede Slavic Bookstore*, „Slavic & East European Information Resources” 2011, 12, no. 1, s. 52-57.

Zalewski W., *Podzwonne dla Szwede Slavic Books*, „Nowy Dziennik – Polish Daily News”, 6 lipca 2010, [online] <http://www.dziennik.com/przegląd-polski/artykul/podzwonne-dla-szwede-slavic-books> [dostęp 23.09.2016].

⁵⁵ W. Zalewski, *Podzwonne dla Szwede Slavic Books*, „Nowy Dziennik – Polish Daily News”, 6 lipca 2010, [online] <http://www.dziennik.com/przegląd-polski/artykul/podzwonne-dla-szwede-slavic-books> [dostęp 23.09.2016]; tenże, *Epitah for Szwede Slavic Bookstore*, „Slavic & East European Information Resources” 2011, 12, no. 1, s. 52-57.